

Det Kunstneriske Medborgerskab

Tekst af Kristina Holgersen & Pernille Skov, CAKI

Hvad betyder et kunstnerisk medborgerskab? Begrebet har fundet vej til både kunstskolernes strategipapirer, kulturpolitikken og den offentlige debat, men definitionen af begrebet er stadig i sin tilblivelse. Vi forsøger i dette indlæg at komme betydningen af begrebet lidt nærmere og indkredse dets relevans i relation til de kunstneriske uddannelser. Indlægget er på ingen måde en fyldestgørende gennemgang af kunstnerisk medborgerskab og dets betydning for og på de videregående kunstneriske uddannelser. Først og fremmest er det et forsøg på at åbne og kvalificere samtalen om, hvad det kunstneriske medborgerskab kan være i en kunstnerisk praksis og virksomhed.

Medborgerskab i et historisk perspektiv

Begrebet **medborgerskab** kan spores tilbage til 1700-tallet, men i den nutidige anvendelse af ordet henviser det til en relativt ny filosofi om individets rolle i samfundet. Det knytter sig til og er en videreudvikling af det klassiske demokrati-begreb i den forstand, at i et medborgerskabsorienteret samfund er der en åben dialog om samfundets udvikling. I princippet har alle lige rettigheder, hvilket giver medborgeren frihed, sikkerhed og politiske handlemuligheder. Heri lægger også princippet om, at man i den demokratiske stat kan have rettigheder og udøve sin deltagelse i samfundet.

Medborgerskab kan dermed også ses som et alternativ til markeds- og brugerdemokratiet, der udtrykker sig gennem repræsentation, når brugere inddrages i udvikling og drift, f.eks. gennem forældres deltagelse i skolebestyrelser. Medborgerskabet adskiller sig derved også fra markeds- og brugerdemokratiet ved at have et udvidet perspektiv i forhold til interaktion med og påvirkning af samfundet.¹

Kunstnerisk medborgerskab som en del af kunstskolernes strategi

Begrebet kunstnerisk medborgerskab er en del af Det Jyske Musikkonservatoriums strategi for 2019-2022 og defineres således på konservatoriet:

'Det, der kendetegner et kunstnerisk medborgerskab, er kompetencen til at kunne skabe kunstnerisk kvalitet i et samspil mellem udviklingen af egen kunstnerisk praksis og en omverden, der stiller øgede krav til dialog og refleksion. Dette paradigme stiller krav til en uddannelse om at tilbyde åbne og fleksible læringsmiljøer med fokus på studentercentreret læring, entreprenorielle kompetencer og sam-skabelse'.²

¹ Kilde: Per Mouritsen. *En plads i verden – Det moderne medborgerskab*. København: Gyldendal 2015 (kapitel 1) samt <https://da.wikipedia.org/wiki/Medborgerskab>.

² <https://musikkons.dk/wp-content/uploads/pdf/190320-DJM-Strategi-2019-2022.pdf>

Kunstneriske medborgerskab fremstår her som en kompetence eller en samlende betegnelse for kunstneriske aktører, institutioner eller uddannelser, der ønsker at interagere og være dialogskabende i det omkringliggende samfund.

I Det Kgl. Danske Kunstakademis Billedkunstskoler strategi for 2019-22 er interaktionen mellem kunstner og samfund også fremhævet:

'Kunstens relevans og værdi for samfundet udfolder sig i et kontinuerligt samspil med det samfund, kunsten er en del af. Ligeledes er de økonomiske betingelser for kunstens arbejde afgørende for det handlingsrum, kunsten får'.

'Kunstakademiet anskuer et kunstnerliv som en værdibaseret karriere: at uddanne sig til kunstner er et kvalitativt valg med et virke, der er værdiskabende gennem kunsten. Med værdiskabende menes et kunstnervirke, der ud over den skabende kunst ofte relaterer sig til at formidle perspektiver og behandle vigtige spørgsmål i kontekst af samfund, politik og i relation til den menneskelige eksistens'.³

Uden at nævne begrebet kunstnerisk medborgerskab fremhæves samspillet mellem kunstner og samfund, herunder kunstnerens evne til at behandle vigtige spørgsmål om vores menneskelige eksistens og om vores samtid.

Maria Westvall, professor i pædagogik, Rytmaskonservatorium (RMC) forsker bl.a. i kunstnerisk medborgerskab. Hun skriver i en artikel på RMC's hjemmeside, at:

Traditionelle grænser for, hvad der normalt opfattes som musik (og musikere / komponister / producenter) i samfundet, anfægtes konstant, især i tider med stigende sociale, økonomiske og demokratiske udfordringer. Begrebet kunstnerisk medborgerskab fremhæver potentialet i kunstneres engagement i at fremme den kreative handlekraft i menneskers liv, hvilket fremhæver det transformative potentiale for kunst i samfundet.

Kunstnerisk medborgerskab beskæftiger sig med, hvordan kunstnere kan bidrage med deres viden og færdigheder til at tackle nogle af de generelle udfordringer, samfundet står overfor. Dette er en inkluderende tilgang til kunstundervisning, som kan påvirke livskvaliteten for både enkeltpersoner og sociale grupper.⁴

Overordnet set lægger ovenstående citater fra skolernes strategier sig ind i forståelsen af medborgerskabet som dér, hvor man (borgeren, kunstneren) gøre noget godt for fællesskabet og deltager aktivt i samfundet. Medborgerskabet udfolder sig dermed inden for rammerne af et demokratisk samfund, hvor muligheden for selvbestemmelse i princippet er til stede for den enkelte. I det kunstneriske medborgerskab kan man derfor sige, at kunstneren stiller sig aktivt i relation til samfundet i en bevægelse, der rækker ud over den enkeltes praksis.

³ Kilde: <https://kunstakademiet.dk/da/organisation-og-kontakt/strategi-2019-22>

⁴ Kilde: <https://rmc.dk/da/news/maria-westvall-er-rmcs-nye-professor-i-paedagogik>

Kunstnerisk medborgerskab i fonds- og kulturverden

De fleste kunstnere er på et eller andet tidspunkt i deres karriere afhængige af de frie midler, der er til rådighed i de offentlige og private fonde og puljer. Som kunstner er det derfor relevant, at man har en forståelse for, hvordan man stiller sin kunstneriske praksis og sin kunstneriske virksomhed i relation til samfundet i det, vi kan beskrive som et kunstnerisk medborgerskab.

Den relationelle kunstner italesættes flere steder i den danske kunst- og kulturpolitik. Det træder blandt andet frem i Statens Kunstfonds indsats *Kunst til hele landet*, hvor kunstnere og beboere samarbejder om kunst i boligområdet Stengårdsvej i Esbjerg.⁵ Også private fonde som Det Obelske familiefond fremhæver samfundsengagerende og berigende i fondets støttegrundlag:

Vi tror på, at kunst og klassisk musik af høj kvalitet kan inspirere og udfordre både det enkelte menneske og samfundet. Og at kunst og klassisk musik kan medvirke til at bringe mennesker af forskellige sociale, økonomiske og etniske baggrunde sammen i nye fællesskaber.⁶

Et andet eksempel er Arts Council Englands (ACE) 10-års strategi (2019-2029), med titlen *Let's Create*.⁷ Den tidligere strategi havde fået titlen *Great art and culture for everyone* og havde dermed retorisk et større fokus på kultursektoren som leverandør til samfundet snarere end som interagerende med samfundet. Netop det interagerende og relationelle og bevægelige kommer til udtryk i en aktiv opfordring: Lad os skabe! Strategiskiftet i England markerer en bredere og borgerinddragende kunst- og kulturpolitik, hvor sigtet er at nå flere sociale klasser og en større geografisk spredning – ikke ulig den udvikling, vi også oplever i de store fonde i Danmark, private såvel som offentlige.

Men også i et større perspektiv, der rækker ud over finansiering af projekter med frie midler, er det relevant for kunstneren at kvalificere det kunstneriske medborgerskab. Det gælder i den kunstneriske praksis såvel som i den kunstneriske virksomhed.

Der er selvsagt en mangfoldighed af måder, hvorpå dette kan gøres. I [ENTREWIKI](https://caki.dk/entre/entrewiki/) har vi medtaget en række indlæg, der kan bidrage til at kvalificere og understøtte udviklingen af et kunstnerisk medborgerskab.⁸ Indlægget om 'Det Kunstneriske Narrativ' beskriver f.eks., hvordan kunstneren aktivt arbejder med at skabe relationer og verdener via historiefortælling. Som metode tilbyder det kunstnerisk narrativ en kunstnerposition, hvor kunstneren kan indtage en mere engageret relationel i en bevægelse væk fra kunstneren som én, der har en særlig, ophøjet og i nogle tilfælde nærmest guddommelig position som geni til et afsæt, hvor man stiller sig i direkte relation til den omgivende virkelighed. Også indlægget om CMM-modellen (*Coordinated management of meaning*) der handler om, hvordan kunstneren gør en forskel via valg af kommunikationsform, og indlægget om kvalitet og relevans i den kunstneriske virksomhed, tilbyder perspektiver på det kunstneriske medborgerskab.

⁵ : <https://www.kunst.dk/det-satser-vi-paa/kunst-i-din-hverdag>

⁶ <https://obel.com/kunst/>

⁷ <https://www.artscouncil.org.uk/letscreate>

⁸ <https://caki.dk/entre/entrewiki/>

Cases

Udover de indlæg, der indgår i ENTREWIKI, er det også muligt at finde eksempler på det kunstneriske medborgerskab i [ENTRE CASE-samlingen](#). Samlingen er som ENTREWIKI en del af kunstskolernes fælles indsats for at udvikle entreprenørskab som vidensområde. Derfor findes der i samlingen ikke kun eksempler på kunstneriske praksisser og virksomheder, der arbejder med et kunstnerisk medborgerskab men også eksempler på det anvendte kunstneriske eller kulturelle entreprenørskab. Der er aktuelt særligt to cases i samlingen, der står i direkte forbindelse med et kunstnerisk medborgerskab. Dette er hhv. Camilla Overgaards projekt *Meeting in Music* og Anna Weber Henriksens *Vandrende kartografi*.⁹ Det er en målsætning, at der løbende tilføjes flere cases til samlingen, således at samlingen kan understøtte et nuanceret og tillblivende blik på, hvad kunstneriske medborgerskab kan være i en kunstnerisk praksis og virksomhed.

I forhold til eksempler på det kunstneriske medborgerskab er det også relevant at se på de praksisser, der berører inklusion og rettigheder i samfundet. Aktuelt er der en bevægelse i gang i det danske såvel som i det internationale samfund, der bl.a. handler om inklusion, rettigheder og strukturel racisme. Mange kunstneriske praksisser adresserer disse problematikker og mange gør et forsøg på at ændre tingenes tilstand og bidrage til en omkalfatring af nogle uhensigtsmæssige og uretfærdige strukturer i vores samfund. Her giver det kunstneriske medborgerskab sig til udtryk på mangfoldige måder, og ikke kun i den enkeltes kunstneriske praksis.

Vi ser i de kunstneriske praksisser på tværs af kunstfaglige ståsteder en stigende interesse for at gøre noget (godt) for fællesskabet, en øget deltagelse i de politiske samtaler, med afsæt i et ønske om at ændre på bl.a. magtstrukturerne i samfundet og at udøve en kritik af kapitalismens markeds kræfter. Denne bevægelse relaterer sig i høj grad til socio-politiske forhold som borgerens sikkerhed, frihed og politiske handlemuligheder. I et sociologisk perspektiv henviser dette især til borgeren som én, der har rettigheder og kan udøve sin deltagelse i samfundet.

Når vi skal indkredse og afkode betydningen af begrebet kunstnerisk medborgerskab giver det altså mening ikke kun at se på kunstskolernes strategier, fondes fokusområder og de politiske perspektiver. I lige så høj grad må vi vende os til de kunstneriske praksisser for at forstå, hvad det kunstneriske medborgerskab kan være. Her ser vi i praksisser inden for film, scenekunst, musik og billedkunst en mangfoldighed af kunstneriske strategier for et kunstnerisk medborgerskab – ikke nødvendigvis italesat som et sådan men snarere som en realiseret praksis.

Hvis man ønsker at gå dybere ind i emnet er det sociologiske perspektiv kan et sted at starte være hos sociologen T.H. Marshall. Marshall beskriver rettighedernes udvikling i tre faser med først de civile, dernæst de politiske og sidst de sociale, hvor særligt de sociale rettigheder står i et spændingsforhold til de markeds kræfter, der udfolder sig under kapitalismen.¹⁰ Også andre steder i de humanistiske videnskaber kan vi finde perspektiver, der kan hjælpe os til at forstå og aktivt arbejde med det kunstneriske medborgerskab som et pejlemærke for de kunstneriske uddannelser. Vores primære kilde må dog altid være de kunstneriske praksisser, projekter, fællesskaber og værker, der udfolder sig omkring os.

⁹ https://caki.dk/entre/entre_case-samling/

¹⁰ T. H. Marshall: *Medborgerskab og social klasse*. København: Reitzels Forlag, 2003.